

IN DE OMHELZING VAN DE RIVIER

Gianfranco Calligarich

In de omhelzing
van de rivier

Uit het Italiaans vertaald
door Manon Smits

Voor Daniela en Ferruccio.
Dierbare scheppers.

Oorspronkelijke titel *Privati abissi*
© 2018 Giunti Editore S.p.A. / Bompiani
© 2022 Nederlandse vertaling Manon Smits /
Uitgeverij Wereldbibliotheek
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp Studio Jan de Boer
Omslagbeeld © Valerio Rosati / EyeEm / Getty Images

NUR 302

ISBN 978 90 284 5242 8

www.wereldbibliotheek.nl

I think that the river is a strong brown god...

T.S. Eliot

De roman is een vorm van nostalgie.

Iemand

DEEL EEN

I

In de rivier

O ké. Misschien toch handig om eerst te vertellen waarom ik aan dit verhaal moest terugdenken. Goed, laten we zeggen dat het te danken is aan de lange, oncomfortabele autorit naar de Hoofdstad om mijn allerlaatste au revoir te gaan brengen aan de oude Santandrea. Gestrekt in zijn houten jas wegens verstreken uiterste levensduur. In de schaduw van de spitse bomen. Rit die in mijn geval oncomfortabel was door de diuretica ter ondersteuning van mijn hartspier met ritmestoornis. Om het definitief stokken daarvan uit te stellen. Niet zo'n heel overbodige notatie, want daar gaat het verhaal over waaraan ik nu terugdenk. Over die verborgen spier die zolang hij in beweging is hardnekkig in de borstkassen van mensen blijft kloppen tot aan zijn allerlaatste, doorslaggevende slag. Verder zijn er slechts enkele antropologische feiten te registreren over de blinde, hardnekkige activiteit van die spier. Dat soms niets zo ontwrichtend kan zijn als dat vage gedoe dat liefde heet; dat je mensen altijd kunt onderverdelen in spelers en niet-spelers, ook als ze niet aan speeltafels zitten; en ten slotte dat – in het leven zowel als aan die hopeloos groene tafels – alle overwinningen uiteindelijk op elkaar lijken, terwijl de nederlagen allemaal anders zijn.

Dus als het dan echt moet, zijn alleen de nederlagen de moeite waard om aan terug te denken.

Goed, dus nu dat eenmaal is vastgesteld – hier onder de palm-bomen van deze kust in het laagseizoen registreert mijn warm-gedraaide wedstrijd rustige doordeweekse dagen, de croupiers van het Casino Riviera zitten hele middagen bij de kapper om hun nagels te laten vijlen in afwachting van avonden aan halflege tafels, en wat mijzelf betreft vind ik altijd dat je zolang de wedstrijd nog aan de gang is maar gewoon alles op alles moet zetten – kunnen we dit verhaal over hartspieren in actie net zo goed vanaf het begin oppakken. En wel om precies te zijn vanaf die winter van meer dan drie keer tien jaar geleden toen ik – jonge mens met hartspier die nog verachting had voor risico's – een meningsverschil had met een eigenaar van speelhuizen, die overigens intussen de Grote Vader heeft opgezadeld met het probleem met hem te moeten dealen. Maar destijds, toen de muren van de straten waar hij doorheen liep voor hem uiteenweken, kon je maar beter helemaal geen meningsverschil hebben met hem. Dus verliet ik met opgestoken kraag de mistige provinciehoofdstad in het Noorden waar ik gestationeerd was en waarvan ik de naam niet eens zal noemen – elke door mist geplaagde stad is inwisselbaar voor een andere – om af te zakken naar het Zuiden. Naar de mildere winter in de Hoofdstad. Wachtend tot de gemoederen bedaard waren, zal ik maar zeggen.

Het was dus in de Hoofdstad dat ik uiteindelijk betrokken raakte bij dit verhaal van werkende hartspieren. Toen ik eenmaal onderdak had gevonden in een hotel met een dubieus verleden dat nog niet helemaal was gezuiverd, ingeklemd in de steegjes van dat deel van de stad waar ik de minste kans zou hebben om te worden opgespoord. Dat wil zeggen die eeuwenoude wijk die, voor twee derde besloten binnen de bocht van de rivier die door de Hoofdstad meandert, enkel met de rest van de stad was verbonden via oude bruggen waardoor hij deed denken aan een soort vochtig, afgezonderd en – in die tijd – beschermend eiland.

Goed, in de rivier dus, in een labyrint van donkere steegjes geplaveid met kleine vierkante keien – glibberig bij regen en staalgrijs bij zonneschijn – en bovendien doorspekt met werkplaatsen van ambachtslieden die hun scherpe geuren van chemische oplosmiddelen verspreidden vanaf draaibanken die buiten op het plaveisel waren gezet, en wat de rest betreft onbeduidende pleintjes met marktkramen vol allerhande huisraad. Aldus die wijk. Maar tevens voorzien van weidse pleinen bewaakt door klaterende fonteinen, onverstoorbare façades van gedecoreerde kerken en oude palazzi met bogen en pilaren bij de ingang en soms aan de achterzijde ook nog oude tuinen met ommuringen gesierd met plaquettes die data en waterniveaus van historische overstromingen van de rivier aangaven.

Ja, grote kerkkoepels tegen een hemel waar immer meeuwen doorheen vlogen en palazzi waar historische moorden waren gepleegd, die wijk daar in de rivier. Maar ook en vooral met betrekking tot dit verhaal: schuilplaats voor verbannen kosmopolieten uit de omliggende wereld – vooral bohemiens, journalisten en dat soort volk – die voortgestuwd door het getij van hun bestaan samenstroonden in de drankgelegenheden weggedoken in de steegjes, allemaal verenigd door een soort algemeen, collectief besef. Dat ze waren aangemeerd bij een laatste toevluchtsoord waar de mens het beste had gebouwd wat in zijn vermogen lag, maar dat er daardoor nog niet van werd gevrijwaard om vroeg of laat te worden zoals de omliggende wereld aan de overkant van de bruggen. Een plek als alle andere. Dat besef maakte hen op de een of andere manier allemaal gelijk, die verbannen kosmopolieten. Als het ware trots aan hun lot overgelaten. Nog hardnekkig menselijk, zeg maar. Met andere woorden: misschien meer dan anderen het slachtoffer van hun hartspier, met tamelijk schadelijke gevolgen voor hun bestaan. Zoals ik zelf zou kunnen vaststellen toen ik – net als zij tot aan het einde van de zomer verbannen – betrokken raakte bij de harde amoureuze

wedstrijd die door twee van hen werd gespeeld. Zij het dan als buitenstaander. Als eenvoudige kaartdealer, zeg maar.

Wat betreft de plek van onze ontmoeting, een drankgelegenheid genaamd De Hervonden Tijd verscholen in de steegjes rondom dat weidse, langwerpige plein met kerken, cafés en klaterende fonteinen – en middelpunt van het sociale leven in die wijk – dat op de plattegronden van de Hoofdstad wordt aangeduid als Piazza Navona. Drankgelegenheid, de onderhavige, gerund door die stevige pijprokende vijftiger die de oude Santandrea destijds was, nog ver verwijderd van de spitse bomen. Een lange, robuuste, witbesnorde alcoholische godheid in tweed kleding die vanachter een geboend mahoniehouten altaar vol met keurig gerangschikte flessen bezig was vloeibare zegeningen te verspreiden onder zijn gevluchte stamgasten. Aldus de oude Santandrea destijds, nog ver verwijderd van de spitse bomen. Bezig om zijn zaak tot een propere, goed verlichte plek te maken, zoals ze dat vroeger zeiden, waar ik de gewoonte had opgevat 's avonds een glas te nemen als opwarmertje voordat ik me per taxi zou begeven naar bepaalde appartementen op strategische plekken in de omliggende stad om plaats te nemen aan de tafels van mijn levensonderhoud.

Wat betreft die twee in kwestie – Tommaso en Alessandra, want aldus hun namen – is het misschien de moeite waard te vertellen waardoor ik ze uiteindelijk had opgemerkt, tussen de andere verbannen kosmopolieten in De Hervonden Tijd. Nou, laten we zeggen dat terwijl hij – een zwijgzame dertiger die er door de stroming van zijn bestaan toe was gebracht vanuit de Ligurische Regiohoofdstad waar zijn familie een belangrijke staalfabriek bezat aan te meren in de Hoofdstad, om aan de slag te gaan als pianist in opnamestudio's alsmede de jongere com-

pagnon van Santandrea te worden bij het uitbaten van de zaak – ongeveer het formaat van een kleerkast had waardoor je hem niet gauw over het hoofd zag, en wat haar betreft, tja, feit was dat hetzelfde voor haar gold, maar dan om andere redenen.

Misschien wat al te overtuigd van haar schoonheid, eerlijk gezegd. Dat was beslist ook een feit. Maar ook, voor de rest, voorzien van een lichaam dat zo compact en vol gereserveerde beloften was onder haar steevast witte jurken, en met zo'n sterke geur van wat-ertoe-doet om zich heen hangend aangezien ze – zoals ik te zijner tijd zou vernemen, wat net zo goed geldt voor veel andere details in dit verhaal, waarvan ik sommige zelfs pas jaren later te weten zou komen – de enige dochter was van een Zwitserse bankier, dat je onmogelijk naar haar kon kijken zonder onmiddellijk te snappen dat het hoogst haalbare wat je van haar kon krijgen de speld was die ze dwars door je heen zou prikken voordat ze je bijplaatste in haar toch al overvolle verzamelaarsvitrine.

Zo'n type dus. En dan haar glimlach. Spottend. Om fors uitgevallen mond. De glimlach van iemand die bezig is met een persoonlijke uitdaging tot iets wat alleen zichzelf weet, en wil inschatten in hoeverre jij in staat bent diezelfde uitdaging aan te gaan. Blind. Zonder te weten waar het om zou kunnen gaan en ongeacht je voorraad wat-ertoe-doet. Zo'n glimlach. Die haar, samen met al het andere, maakte tot iemand die je moeilijk níet kon bestuderen, zij het wel met enige behoedzaamheid gezien het formaat van de kleerkast die haar vergezelde. Je hoefde namelijk maar te zien hoe ook hij naar haar keek – geblokkeerd alsof hij hoewel ze een stel vormden zelf net zo goed nog steeds probeerde te begrijpen welke uitdaging hij was aangegaan door iets met haar te beginnen – om te snappen dat hij geen enkele inmening op prijs zou stellen. Vandaar dat ik me net als de anderen in de zaak alleen daartoe beperkte. Haar met de nodige behoedzaamheid vanaf de barkrukken aan de toeg te bestuderen, totdat

zij op een avond degene was die – als een ironische, knipperende verschijning door het spel van licht en schaduw in de zaak – naar mij toe kwam daar op die barkrukken.

Met het voorstel – dat ondanks de algehele kameraadschap in de zaak nogal onthutsend was – dat ik samen met Santandrea getuige zou zijn bij het huwelijk met haar kleerkast.

Aldus haar voorstel, nogal onthutsend zelfs gezien de algehele kameraadschap in de zaak. Deels te wijten aan haar gewoonte om onthutsende voorstellen te doen die ik later zou opmerken, maar bij die gelegenheid vooral als provocerende reactie op mijn toch zo behoedzame bestuderingen. Want dat was meteen duidelijk als je die spottende glimlach om die fors uitgevallen mond zag. Glimlach die elke mogelijk niet-kameraadschappelijke omgang tussen haar en jou uitsloot, en je uitdaagde om te bewijzen dat je tegen de situatie was opgewassen. Wat ik dan ook deed om vervolgens, nadat ik het gewenste antwoord had gegeven, naar haar te blijven kijken terwijl ze terugliep naar haar kleerkast die ons in afwachting tussen de tafeltjes had staan observeren. Voordat ze met hem de zaak verliet. Haastig. Alsof ze allebei te laat waren voor een belangrijke afspraak in de steegjes en mij aan mijn lot overlieten daar op die krukken. Opgesloten in mijn vitrinekast, zeg maar.

Zodat de stem van Santandrea me als het ware door een ruit bereikte toen hij me op mijn verzoek inlichtte over de voorgeschiedenis van dat huwelijk.

Valt weinig over te zeggen, begon Santandrea.

Daarna – zijn verbijstering over het voorval verborgen achter het drogen van glazen die hij vervolgens ondersteboven ophing aan de haakjes van de plank boven de toog – het verslag van de gebeurtenissen waarvan het begin was te herleiden naar niet meer dan een paar weken eerder. Toen zij op een avond, lichaam vol beloften onder witte jurk en spottende glimlach om fors uitgevallen mond, voor het eerst haar opwachting had gemaakt

in De Hervonden Tijd. Niet in haar eentje, maar in het gezelschap van een masculiene meid met dunne lippen, met wie ze aan een afgezonderd tafeltje was gaan zitten kijken naar de verbannen kosmopolieten die samendromden in de zaak. Totdat op een gegeven moment de Masculiene Meid, na een korte maar felle discussie, overeind was gesprongen en haar glas whisky over haar heen had gesmeten, waarna ze was vertrokken en haar alleen aan het tafeltje had laten zitten in haar witte jurk die op dat moment behalve naar wat-ertoe-doet ook naar verre Schotse oorden geurde.

Zo stonden de zaken. Kortom, algehele kameraadschap in de zaak of niet, een voorval waarbij iedereen zich zou generen. Maar niet zij, die daarentegen door het spel van licht en schaduw van de zaak naar de toog was gelopen waar de jongere compagnon van Santandrea wat afzijdig een biertje stond te drinken.

En hem vroeg om haar jurk droog te deppen.

Aldus het verzoek. Gedaan met spottende glimlach en gespannen lichaam vol gereserveerde beloften onder haar witte jurk, waarna ze hem bleef staan aanstaren in afwachting van een reactie totdat hij een servet van de toog had gepakt en zich voorzichtig van zijn taak had gekwetend. Maar toen had hij op een gegeven moment blijkbaar onder haar jurk iets gevoeld dat van zijn vingertoppen rechtstreeks naar heel wat intiemere delen was gegaan, want ineens had hij het servet teruggelegd op de toog en was hij haar op zijn beurt blijven aankijken.

Dat alles leidde tot haar tweede verzoek. Om samen met haar door de steegjes te lopen zodat haar jurk verder kon drogen aan de avondlucht.

Aldus hun ontmoeting. En die had een heel specifiek gevolg. Dat zij steevast alle avonden daarna terugkwam voor een gestage belegering die altijd op dezelfde wijze verliep. Eerst haar entree in de zaak en dan – nadat ze het bier in zijn glas had opgedronken – met haar hand het schuim van haar lippen vegend

terwijl ze hem recht aankeek, dat alles voorafgaand aan hun wandeling door de steegjes waarvan hij op een avond was teruggekomen met het laconieke – en ondanks het gezamenlijk uit één glas gedronken bier toch verbluffende – nieuws van dat huwelijk.

Dat dus en meer niet de hele voorgeschiedenis van dat huwelijk die door de verbijsterde Santandrea werd uiteengezet terwijl hij de glazen droogde en die mij bereikte door de ruit van mijn vitrinekast. Voorgeschiedenis die beslist onstuimig was, ook als je rekening hield met de neiging van die bannelingen in de zaak om zich te laten meeslepen door het getij van hun bestaan. Maar dat dus, en meer niet, de hele voorgeschiedenis van dat huwelijk. Waarbij Santandrea en ik een paar dagen later getuigen waren. Op een zachte ochtend met winterzon. In het daartoe bestemde gemeentehuis. Dat zich in de Hoofdstad op een heuveltop bevindt tussen standbeelden van keizers te paard. Onverstoorbaar verschanst in het brons en marmer van hun monumenten.

Voortvarend en zonder fotografen, de ceremonie. Niet meer dan een formaliteit met vier personen zonder dikke jassen in de zachte winterzon. Maar toch was er iets wat me een eerste aanwijzing verschaftte om een feit op te merken, met betrekking tot de bruidegom. Want terwijl zij daar voor de tafel van de dienstdoende ambtenaar niet anders overkwam dan normaal – uitdagerende glimlach en witte jurk die niet veel verschilde van haar normale jurken – leek hij, met zijn kleerkastachtige lijf in een oud regenjack, dichtgeknoopt en gesloten als een harnas, nog meer geblokkeerd naar haar te kijken dan in De Hervonden Tijd en de rest van het groepje te negeren, mij voorop. Alsof mijn betrokkenheid bij de kwestie alleen haar aanging. Een onbekende die erbij was gehaald door haar uitdagende gedragingen, en genoemd te verdwijnen zodra de formaliteit voorbij was. Ja, hij

was even onverschillig jegens mij als jegens al het andere om hem heen, hij had zijn ogen alleen op haar gefocust zoals een pokeraar op het pak kaarten van een dealer, in afwachting van een beslissende kaart. Aldus hij, voor de tafel van de gemeenteambtenaar. Wat ik had opgemerkt met de aandacht voor iedere persoon afzonderlijk die je moet hebben in mijn beroep.

Geen enkele festiviteit, na afloop van de ceremonie. Alleen het uiteengaan van het luttele groepje waarbij de twee hoofdrolspelers van de formaliteit de brede trap van de heuvel af liepen naar het onderliggende plein. Zij aan zij. De hoofden licht gebogen. De handen in de respectieve zakken. Twee mensen die afdaalden naar hun toekomst zonder elkaar een arm te bieden, zeg maar. Om vervolgens, op het plein aangekomen, in een witte Porsche met Zwitsers kenteken te stappen en niet alleen te verdwijnen in het verkeer maar ook uit De Hervonden Tijd, zoals ik in de daaropvolgende weken zou constateren.

Er volgden namelijk nog slechts enkele schaarse verschijningen hunnerzijds in de circa twee maanden daarna. Om twee mogelijke redenen, volgens een opvallend laconieke Santandrea. En terwijl de eerste kon zijn dat hij zijn woning in de wijk had verlaten – een ruim eenkamerappartement in een verwaarloosd gebouw in de steegjes met een onbetegeld dakterras tegenover een van de vele kerkkoepels die tussen de daken van de oude huizen verzezen – om bij haar in te trekken – witte banken in een appartement op een heuvel ver van de vochtigheid van de rivier, tussen de palazzi van mensen voorzien van wat-ertoe-doet – zou de tweede en geloofwaardigere te maken kunnen hebben met bepaalde langdurige verblijven van hen in de milde winter van het blauwe Capri waar zij een huis bezat, vastgeklampt aan de rotskust.

Aldus de mogelijke redenen voor hun schaarse bezoeken aan de zaak volgens de opvallend laconieke Santandrea. Wellicht allebei geldige verklaringen voor zelfs langere periodes van af-

wezigheid, maar niet voor hun gedrag gedurende die zeldzame verschijningen van ze. Namelijk hij steeds meer in zichzelf gekeerd en enkel het woord richtend tot Santandrea, en zij weliswaar nog altijd met die uitdagende glimlach om die fors uitgevalen mond, maar ook met een soort defensieve houding en haar ogen vaak rondzwerfend alsof ze op zoek was naar een houvast waaraan ze haar blik kon vasthaken. Aldus die twee tijdens hun zeldzame bezoeken. Als twee mensen die door het lot werden geconfronteerd met zo'n hoge rekening dat wat het ook was wat ze hadden gekocht uiteindelijk onbetaalbaar was gebleken. Tot aan het voorjaar. Toen – na een nog langere afwezigheid dan de andere – Santandrea via een telefoontje naar de toog van de zaak te weten was gekomen dat zijn jongere compagnon was teruggekeerd in zijn oude appartement tegenover de koepel. In zijn eentje.

Het nieuws over zijn terugkeer in dat appartement van hem tegenover de koepel werd als het ware overstemd door de gebeurtenissen die zich in de wijk voltrokken.

Gebeurtenissen die in feite niets anders waren dan de gevolgen van het wijdverbreide revolutionaire oproer dat zich die lente voordeed op vrijwel elke plek die je zou kunnen aanwijzen door lukraak een vinger te plaatsen op een kaart van de hele planeet, en die vervolgens de kronieken zijn in gegaan met het getal van de laatste twee cijfers van dat jaar. *Achtenzestig*.

Gebeurtenissen die in de omliggende wereld aan de overkant van de bruggen verschillende aspecten hadden gehad die hoe dan ook volkomen losstaan van dit verhaal, maar die in deze wijk als een soort vloedgolf waren geweest die de bruggen over de rivier had overspoeld en toen door de pleinen en steegjes was gestroomd en restanten van barricades op het plaveisel had ach-

tergelaten als zitstok voor de meeuwen, plus een hele massa mensen die tennisschoenen en korte groene regenjassen droegen en die over alles wat tot dan toe van kracht was geweest generiek verklaarden dat het vervallen was. Met een specifiek gevolg voor de kosmopolitische bannelingen. Dat ze zich nog meer verschansten in de drankgelegenheden. Zodoende werd het nieuws van die terugkeer in de wijk op de een of andere manier overstemd door een nerveus en dorstig geworden menigte die zich om de toog verdrong toen Santandrea het te horen kreeg.

Verder niets tijdens dat telefoontje. Alleen die laconieke mededeling. Met als gevolg dat het een naar details zoekende Santandrea was geweest die de middag daarna, voor het opengaan van de zaak, door pleinen en steegjes overspoeld door groene regenjassen was gewaad naar het appartement van zijn jongere compagnon. Waar die al sinds ongeveer een week was teruggekeerd zonder het iemand te laten weten. En – dat idee kreeg Santandrea toen hij hem zo zag – zonder ook maar iets anders te doen dan voor de balkondeur te staan die toegang gaf tot het dakterras van zijn appartement. Kijkend naar de meeuwen die omhoogvlogen naar de daken aan de kant van de rivier alsof ze iedereen – ook hem, afkomstig uit zijn Ligurische Regiohoofdstad – erop wilden wijzen dat ongeacht welk drama het bestaan ook in petto kon hebben, ergens toch nog altijd de eindeloze barmhartigheid van de zee was, zeg maar. Vervolgens, nadat hij had gezien wat er te zien viel en vernomen wat er te vernemen viel, was Santandrea de zaak gaan opendoen. Hem alleen achterlatend voor die balkondeur. Met zijn rug naar hem toe. Het kleerkastachtige lijf met beide voeten stevig op de grond geplaat. Alsof hij een totale, ontwrichtende innerlijke crisis moest torsen.

Dat was dus de indruk die Santandrea had gekregen, en de indruk die ikzelf een paar dagen later kreeg was niet anders. Toen ik hem, na de kennelijke beëindiging van zijn afzondering, toe-

vallig op het plein terugzag, zittend op het terras van het Café met de Pilaren op een middag na mijn late ontwaken vanwege de nachten die ik doorbracht aan de tafels van mijn levensonderhoud. Een ontredderde kleerkast weggezakt in zijn nare voorjaar en als het ware op dat terras neergekwakt door dezelfde vloedgolf die de wijk had overspoeld. Zo zat hij daar in zijn eentje aan een tafel van het Café met de Pilaren. Eveneens verval- len verklaard, net als alles om hem heen, op de een of andere manier. Met zijn nietsziende blik gericht op het plein bevolkt door revolutionairen en de obelisk van de fontein die zich met inmiddels vergeefse strengheid uitstreckte naar de ochtendlucht doorkliefd door meeuwen.

Het was een blik die ik kende. Die van bepaalde spelers als ze voor een speelhuis zaten waar ze een grote klap te verduren hadden gekregen. Een neergeslagen, gespannen blik, enkel gefocust op de herinnering aan hun rampzalige wedstrijd, in een poging te begrijpen hoe de ondergang hen had kunnen overval- len. Het was niet moeilijk te bedenken waarop zijn blik was gericht. Klaarblijkelijk op de kaart die als laatste tevoorschijn was getoverd uit de stapel van de gemeentelijke ambtenaar op de heuveltop met de keizers te paard. Hoe dan ook, opnieuw de blik van een speler. Zodat ik, op basis van mijn rol als weliswaar puur toevallige getuige van de hele kwestie, bij hem aan het tafeltje ging zitten.

Geen woord van beide kanten, toen ik aan het tafeltje ging zitten. Hij accepteerde mijn aanwezigheid alsof die door iets werd geautoriseerd. Misschien door mijn rol als weliswaar puur toevallige getuige van de ceremonie op de heuveltop. Had gekund. Maar hij was helemaal geen type voor dat soort formaliteiten, zoals ik al had kunnen vaststellen op die heuveltop en in De Hervonden Tijd. Daardoor kreeg ik duidelijk het gevoel dat zijn zwijgende acceptatie van mijn aanwezigheid eigenlijk aan iets anders te danken was. Iets wat mij persoonlijk betrof. Iets